

**PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN
LAUSUNTO 16/2006 vp**

**Hallituksen esitys laeiksi hedelmöityshoidoista
ja isyyslain muuttamisesta**

Lakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 28 päivänä helmikuuta 2006 lähettäessään hallituksen esityksen laeiksi hedelmöityshoidoista ja isyyslain muuttamisesta (HE 3/2006 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi lakivaliokuntaan samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausunto lakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- lainsäädäntöjohtaja Tiina Astola ja lainsäädäntöneuvos Tuula Majuri, oikeusministeriö
- professori Mikael Hidén
- professori Olli Mäenpää
- oikeustieteen lisensiaatti Maija Sakslin
- professori Veli-Pekka Viljanen.

Lisäksi kirjallisen lausunnon ovat antaneet
— oikeustieteen tohtori, dosentti Liisa Nieminen
— professori Martin Scheinin.

HALLITUKSEN ESITYS

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi laki hedelmöityshoidosta ja laki isyyslain muuttamisesta.

Hedelmöityshoidon antamiselle ei laissa asetettaisi parisuhdevaatimusta. Hoitoa ei kuitenkaan saisi antaa, jos on ilmeistä, että syntyvälle lapselle ei voida turvata tasapainoista kehitystä. Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen sukusoluja tai alkiota valikoimalla on lakiehdotuksen mukaan mahdollista vain, jos siten pystytään turvaamaan syntyvän lapsen terveys tai se, että lapsi muistuttaa ulkonäöltään vanhempiaan. Luovutetuista sukusoluista syntyneellä lapsella on 18 vuotta täytettyään oikeus saada tietää sukusolujen luovuttajan henkilöllisyys. Isyyslakiin ehdotetaan asianomaiset säännökset siitä,

miten hedelmöityshoidon yhteydessä lapsen isyys voidaan vahvistaa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin kuuden kuukauden kuluttua niiden hyväksymisestä ja vahvistamisesta.

Lakiesityksen säätämisperusteluissa arvioidaan lakiehdotusten suhdetta ihmisarvon loukkaamattomuuteen, itsemääräämisoikeuteen ja oikeuteen yksityiselämään, yhdenvertaisuuteen ja elinkeinon suojaan. Hallitus katsoo, että ehdotetut lait voidaan kaikilta osiltaan käsitellä tavallisen lain säätämisperusteluissa. Asiaan liittyvien perusoikeusnäkökohtien vuoksi hallitus pitää kuitenkin asianmukaisena, että esityksestä hankitaan perustuslakivaliokunnan lausunto.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Lakiesitys vastaa pääosiltaan vuoden 2002 hallituksen esitystä laiksi sukusolujen ja alkioiden käytöstä hedelmöityshoidossa ja isyyslain muuttamisesta (HE 76/2002 vp), josta perustuslakivaliokunta antoi lausuntonsa (PeVL 59/2002 vp). Valiokunnan kannanotot on pääosin otettu huomioon nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä laiksi hedelmöityshoidosta ja isyyslain muuttamisesta. Uuden lakiesityksen mukaan hoitoa voivat saada parien ohella myös naiset, jotka eivät elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Perustuslakivaliokunta pitää hedelmöityshoitolaian säätämistä sinänsä tarpeellisena, koska se mahdollistaa lapsettomuuden hoidon oikeudellisesti ja lääketieteellisesti hyväksyttävällä tavalla. Lain säätämiselle on siten hyväksyttävät perusteet.

Yhdenvertaisuus

Naiselle voidaan antaa hedelmöityshoitoa, jollei antamiselle ole 1. lakiehdotuksen 8 §:ssä mainittuja esteitä. Hoitoa saavalla tarkoitetaan 2 §:n mukaan paria tai naista, joka ei elä avioliitossa tai avioliitonomaisissa olosuhteissa. Sukusoluja voidaan lakiehdotuksen 16 §:n 2 momentin mukaan käyttää hedelmöityshoitoon yksinäisille naisille ja naispareille vain, jos sukusolujen luovuttaja on antanut siihen suostumuksensa.

Perustuslain 6 §:n nojalla ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Ketään ei ilman hyväksyttävää perustetta saa asettaa eri asemaan muun muassa henkilöön liittyvän syyn vuoksi. Perustuslain esitöiden mukaan yhdenvertaisuusnäkökohdilla on merkitystä myönnettäessä lailla etuja ja oikeuksia kansalaisille. Toisaalta lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin (HE 309/1993 vp, s. 43/I) edistääkseen esimerkiksi lapsen edun toteutumista. Yhdenvertaisuusperiaatteesta ei kuitenkaan voi johtua tiukkoja rajoja lainsäätäjän harkinnalle pyrittäessä kulloisenkin yhteiskuntake-

hityksen vaatimaan sääntelyyn. Keskeistä on, voidaanko erottelu perustella perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävällä tavalla (PeVL 1/2006 vp, s. 2/I, PeVL 8/2003 vp, s. 3/I, PeVL 65/2002 vp, s. 4/I, PeVL 58/2001 vp, s. 2).

Lakiehdotuksessa asetetaan henkilöitä eri asemaan siviilisäätynsä ja osaksi myös sukupuolisen suuntautumisen kannalta. Kun otetaan huomioon hedelmöityshoidon lääketieteellinen tarkoitus auttaa lapsettomuudesta vastoin tahtoaan kärsiviä henkilöitä, ei lakiehdotusta voida tältä osin pitää perustuslainvastaisena. Valiokunta katsoo, että ehdotetut erot, jotka liittyvät kiinteästi yhteiskunnan arvovalintoihin, valiokunnan pitkäaikaiseen tulkintakäytäntöönkin verrattuna mahtuvat lainsäätäjälle kuuluvien harkintarajojen sisälle (PeVL 59/2002 vp, s. 3/I). Perustuslaki ja erityisesti sen 6 §:n yhdenvertaisuussäännös eivät aseta estettä nyt ehdotetun mukaiselle sääntelylle.

Lapsen ominaisuuksiin vaikuttaminen

Syntyvän lapsen ominaisuuksiin voidaan vaikuttaa 1. lakiehdotuksen 5 §:n mukaan vain poikkeustapauksissa. Ensinnäkin 2 momentin perusteella syntyvän lapsen terveyteen voidaan vaikuttaa valikoimalla tutkitun vakavan sairauden kannalta terveiksi todettuja sukusoluja tai alkioita. Lapsen sukupuolen määräytymiseen saadaan vaikuttaa, jos hedelmöityshoidossa käytetään parin omia sukusoluja ja näistä syntyvällä toista sukupuolta olevalla lapsella olisi huomattava vaara saada vakava sairaus. Toiseksi 3 momentin nojalla, jos hedelmöityshoidossa käytetään luovutettuja sukusoluja, hoitavan lääkärin tulee valita sukusolut, joiden luovuttaja muistuttaa ulkonäöltään lapsen asianomaista vanhempaa, jollei hoitoa saavan tahdosta muuta johdu.

Perusoikeudet kuuluvat ihmiselle hänen elinaikanaan. Oikeusjärjestys antaa kuitenkin eri tavoin suojaa myös ennen syntymää. Osittain tämä toteutuu äidin perusoikeusturvan välityksellä. Lisäksi perustuslain 1 §:n mukaan valtiosäännön perusarvoja on ihmisarvon loukkaamattomuuden turvaaminen. Siten esimerkiksi sikiöön

ja alkioon kohdistuvat ihmisarvoa loukkaavat lääketieteelliset ja tieteelliset kokeilut ovat perustuslain vastaisia. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että ehdotetunlainen terveysperusteinen syy on hyväksyttävä peruste vaikuttaa lapsen sukupuoleen, joskaan tällaiset sääntelyt eivät ole ongelmattomia (PeVL 59/2002 vp, s. 2). Myös Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja biolääketieteen sopimuksen 14 artikla kieltää vaikuttamasta syntyvän lapsen sukupuolen määräytymiseen, paitsi jos parin sukusoluista syntyvä toista sukupuolta oleva lapsi voi saada vakavan periytyvän sairauden. Suomi on sopimuksen allekirjoittanut, mutta ei vielä ratifioinut. Sääntely on perustuslakivaliokunnan mielestä tältä osin sopusoinnussa valiokunnan linjan ja myös mainitun kansainvälisen sopimuksen kanssa.

Luovuttajasta saadaan 1. lakiehdotuksen 15 §:n perusteella kerätä ja tallentaa 5 §:n 3 momentissa mainittua tarkoitusta varten tietoja, jotka kuvaavat luovuttajan ihon, silmien ja hiusten väriä, pituutta ja etnistä alkuperää. Ehdotetun 5 §:n 3 momentin mukaan lääkärin tulee valita sukusolut, joiden luovuttaja muistuttaa ulkoisesti lapsen asianomaista vanhempaa, jolle

hoitoa saavan tahdosta muuta johdu. Mainittuja valikointiperusteita voidaan pitää perustuslain kannalta hyväksyttävänä tässä yhteydessä (PeVL 59/2002 vp, s. 2/II).

Muita seikkoja

Luovuttajan henkilöllisyys. Lakiehdotuksen 23 §:n mukaan sukusolusta tai alkioista syntyneellä henkilöllä on oikeus 18 vuotta täytettyään saada tietää luovuttajan henkilöllisyys. Ehdotus on perustuslakivaliokunnan aiemmin tästä asiasta antaman kannan mukainen (PeVL 59/2002 vp, s. 3).

Isyys. Valiokunnan aiemman kannan mukaan yhteiskunnassa vallitsevien arvojen valossa on ongelmallista, että esityksen mukaan tietty osa lapsista lähtökohtaisesti lainsäädännön seurauksena syntyy isättömiksi (PeVL 59/2002 vp, s. 4/I).

Lausunto

Lausuntonaan perustuslakivaliokunta esittää,

että lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisen lain säätämisyjärjestyksessä.

Helsingissä 16 päivänä toukokuuta 2006

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kimmo Sasi /kok
jäs. Hannu Hoskonen /kesk
Roger Jansson /r
Johannes Koskinen /sd
Irina Krohn /vihr
Annika Lapintie /vas
Reino Ojala /sd
Klaus Pentti /kesk

Markku Rossi /kesk
Simo Rundgren /kesk
Arto Satonen /kok
Seppo Särkiniemi /kesk
Ilkka Taipale /sd
Jan Vapaavuori /kok
vjäs. Toimi Kankaanniemi /kd
Veijo Puhjo /vas.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Kalevi Laaksonen.